

Päivi Maaranen

Raaseporin Västanbackan torppa – havaintoja agraarimaisen muutoksesta 1700–1900-luvulla

Torppien paikkoja tutkimalla saadaan tietoa paitsi yhteisön ja asutuksen muutoksista, myös ihmistoiminnan vaikutuksista ympäristöön. Raaseporissa sijaitsevan Västanbackan torpan tutkimus on tällaisesta hyvä esimerkki. Tutkimuksessa tarkasteltiin retrospektiivistä metodia soveltamalla erilaisia torppaan liittyviä kirjallisia, kuvallisia ja kartografisia lähteitä, joiden avulla maastossa tehtyjä havaintoja selitettiin ja tulkittiin. Tutkimuksen päätuloksena ilmeni, että torppa perustettiin metsäiseen laaksoon viimeistään 1790-luvulla ja sen viljelysmaat olivat käytössä 1950-luvun loppupuolelle saakka. Viljelystä jääneet pellot metsittyivät viimeistään 1960-luvulta alkaen ja 2010-luvulla laaksossa tehtiin jo vartuneen metsän hakuja. Näin maatalouden maisema oli muuttunut metsämaisemaksi suhteellisen nopeasti, vain noin 60 vuoden aikana.

Västanbacka torp, Raseborg – reflektioner kring det agrara landskapets förändring på 1700–1900-talen

Genom att undersöka platser för torp får vi kunskap om inte bara förändringar i samhället och bosättningen, utan även den mänskliga aktivitetens inverkan på miljön. Undersökningen av Västanbacka torp i Raseborg är ett bra exempel på detta. I undersökningen tillämpades retrospektiv metod för att granska olika skriftliga, bildliga och kartografiska källor rörande torpet. Med hjälp av dessa källor söktes förklaringar och tolkningar till observationer gjorda i terrängen. Huvudresultatet för undersökningen var att torpet grundats i en skogbevuxen dal senast på 1790-talet, och att torpets odlingsmarker varit i bruk till den senare hälften av 1950-talet. Åkrarna som ej längre var i odlingsbruk blev skogbetäckta senast från och med början av 1960-talet, och på 2010-talet gjordes redan avverkningar av mogen skog. På så vis hade jordbrukslandskapet ändrat till skogslandskap relativt snabbt, på enbart cirka 60 år.

Johdanto

1700-luvulta alkaen torppa-asutus alkoi lisääntyä muun eteläisen Suomen alueen tapaan myös läntisellä Uudellamaalla (Rasila 1970: 13–14). Torppari vuokrasi tilanomistajalta maan, jolla hän asui, jolle hän raivasi viljelysmaansa ja jossa hän laidunsi kotieläimensä. Näin syntyi pieni maankäyttöyksikkö, joka oli yleensä erossa kylätontin muodostamasta laajemmasta asutuskokonaisuudesta. 1900-luvun kuluessa osa torpista itsenäistyi maatiloiksi, mutta osa jäi maatalouskäytöstä ja autioituihin.

Autioitumisen yhteydessä rakennukset voitiin purkaa pois, pellot saattoivat jäädä viljelemättä ja joissakin tapauksissa viljelysmaita metsitettiin tietoisesti. Näin ympäristöön jäivät ihmisen toiminnasta merkeiksi vähitellen luonnon yhä enemmän muuttamat maatalouden harjoittamisen ja asutustoiminnan jäännökset.

Viimeistään noin 1700–1800-luvun taitteesta lähtien torppien tutkimuksessa on käytettävissä yleensä monipuolista lähdeaineistoa erityisesti eteläisemmän Suomen alueella. Torp-

pien maankäytöstä ja maiseman muutoksista antavat tietoa maastossa olevien jäännösten lisäksi erilaiset kartat, kuva-aineistot, kirjalliset historialliset lähteet ja luonnonympäristöä koskevat tietoaineistot.

Edellä mainittuja lähteitä hyödynnettiin tarkastuksessa hankitun tiedon täydentämiseksi myös Raaseporissa sijaitsevan torpan nimeltä Västanbacka Torp (Museoviraston muinaisjäännösrekisteritunnus 1000037496) tutkimuksessa. Västanbackan torpan alueen selvittämisen avulla pohdittiin maastossa vielä säilyneitä ihmisen toiminnasta kertovia jäännöksiä, niiden luonnetta ja ikää. Lisäksi pohdittiin maankäyttöön, maisemaan ja sen muutokseen liittyviä kysymyksiä. Havaitut maiseman ja maankäytön muutokset kytkettiin yleisellä tasolla myös historialliseen yhteyteensä eli laajempiin maaseudun asutuksen ja maankäytön muutoksiin. Tutkimusmenetelmänä sovellettiin historiallisen maantieteen retrospektiivistä metodologiaa, jossa paikkaa ja sen historiaa tarkastellaan menneisyydestä nykhetkeä kohti (esim. Karsvall 2013: 411–416).

Historiallisen ajan jäännökset

Västanbackan torpan alue keskeisine pelto- ja niittymaineen sijaitsee pohjois-eteläsuuntaisessa kallioiden välisessä laaksossa noin kilometrin päässä Sällvikin kartanosta. Laaksossa

ja sen itäisillä kalliorinteillä on säilynyt melko runsaasti erilaisia historiallisen ajan asutukseen ja viljelykseen liittyviä jäännöksiä (Maaranen 2020c: 2). Alue on suojaista ja maaperä on suhteellisen suotuisa maatalouselinkeinojen harjoittamisen näkökulmasta. Laakson maaperä on hiesua ja liejuhiesua, ja sen länsipuolella on hiekkamoreenia (GTK 2021). Pohjois-eteläsuuntainen vesiuoma, siihen lännestä yhtyvä vesiuoma ja alueen koillisosassa sijaitseva lähde ovat turvannet veden saannin.

Torpan pihapiiri rakennusjäännöksineen sijoittuu laakson itäreunassa olevan kallion laelle ja sen länsipuoleiselle luontaiselle kallioterassille. Kallioterassia reunustaa kivirivi, jonka lähellä sijaitsee selkeästi havaittava suurehko rakennuksen perustus (Kuva 1). Perustuksen lähetyvillä sijaitsevat myös pienemmän rakennuksen perustukset ja mahdollisesti vaurioitunut rakennuksen perustus. Terassin itäpuolella kallion laella on pieni kivirakenne, joka on mahdollisesti myös rakennuksen perustuksen jäännös. Kallion lakialue on muuttunut ja muokkautunut voimakkaasti metsäautotien kääntöpaikan rakentamisen yhteydessä.

Laaksossa pihapiiristä etelälounaaseen on havaittavissa suurehkon rakennuksen perustus. Pihapiiristä länteen sijaitsevat lisäksi pienemmän, nelisivuisen rakennuksen perustukset, joihin liittyy kivilaatoista tehty tasainen lattia (Kuva 2). Rakennusten perustusten lisäksi

Kuva 1. Kallioterassia reunustava kivirivi etualla ja sen takana rakennuksen perustus. Kuva: P. Maaranen, Museovirasto, 2019.

laaksossa on muutamia kiviroykkiöitä, pelto-ojia ja ainakin yksi kivistä tehty siltarumpu. Pihapiirin eteläpuolella laakson itäreunassa on torpalle tuovan tien jäännös ja sen itäpuolella kallion laittaa myötäilevä noin 50 metriä pitkä ja selvästi havaittava kiviaita.

Pihapiirin yhteydessä havaitut perustukset tulkittiin tarkastuksen perusteella pääosin asuinrakennusten ja pienten talousrakennusten jäännöksiksi. Pihapiiristä etelälounaaseen ollut perustus tulkittiin ladon jäännökseksi ja lännessä sijainnut rakennus kivilattioineen mahdolliseksi vilja-aitan jäännökseksi. Vilja-aitatulkintaa tuki se, että kivilattia ja kiviperustus olisivat voineet estää esimerkiksi rottien pääsyä aittaan (vrt. Hannula & Viherheimo 1948: 9–10). Kiviroykkiöt arvioitiin pellon- ja niitynraiva-

uksen yhteydessä syntyneiksi, paitsi yhtä suurempaa jäännöstä. Sen tulkittiin voivan liittyä myös torpan aikaa vanhempaan esihistorialliseen ihmisen toimintaan, mitä käsitellään tuonnempana tarkemmin.

Västanbackan alue vanhoilla kartoilla ja ilmakuvissa

Västanbackan aluetta kuvaavaa karttamateriaalia voi olla jo 1700-luvun alkuvuosikymmeniltä, mutta kyseistä aineistoa ei ollut tämän tutkimuksen tekemisen aikaan sähköisenä tai julkaistuna käytettävissä (MMA 18 Pohja). Noin 1780-luvulla tehdyn Kuninkaankartaston mukaan alue on metsäistä ja soista aluetta, eikä sille ole merkitty asutusta (Alanen & Kep-

Kuva 2. Rakennuksen perustus, jossa on tasainen kivilattia. Kuva: P. Maaranen, Museovirasto, 2019.

su 1989: 9, 14, 47; Harju & Lappalainen 2011: 66). Hieman myöhemmän, vuoden 1790 kartalla seudulla on vain yksi torppa, joka on selkeästi eri paikassa kuin Västanbacka (Harju 2012: 72).

Vuoden 1815 kartta kuvaa Västanbackan alueen torppineen ja maatalousmaiseen yksityiskohtaisesti (Barck 1815). Torpparin pihapiiri, sillä olevat kaksi rakennusta ja mahdollinen puutarha tai viljelysala on merkitty kartalle selkeästi (Kuva 3). Lisäksi laaksoon on merkitty niittyjen ympäröimiksi 27 peltoalaa. Laaksosta kauempana on lisäksi kaksi erillistä niittyalaa rakennuksineen, ilmeisesti latoineen. Vuoden 1899 isojakokartta on hyvin samanlainen vuoden 1815 kartan kanssa (Järnefelt 1889). Tämä johtuu siitä, että vuoden 1899 kartta on lähinnä kopio vuoden 1815 kartasta.

1800-luvun puolivälin pitäjänkartta kuvaa Västanbackan aluetta vähemmän tarkasti, mutta pihapiiri, pellot ja niityt vaikuttavat olevan suurin piirtein samat, kuin vuoden 1815 kartalla (Pitäjänkartta). Venäläinen topografikartta vuodelta 1872 ja samaan kartoitukseen pohjaava Senaatin kartta kuvaavat myös alueen (Topografikartta; Senaatin kartasto), ja torpan päärakennus ja muut rakennukset on kuvattu niillä pitäjänkarttaa tarkemmin. Lisäksi peltoalueet vaikuttavat olevan 1870-luvun kartoilla pitäjänkarttaan verrattuna hieman suuremmat ja niittyalueet pienemmät. Kartoilta näkyy myös selkeästi torppalle tuova tie.

1900-luvun aikana Västanbackan torpan peltoalue laajenee karttojen antaman tiedon perusteella huomattavasti, kun niityt on otettu viljelyskäyttöön. Vuoden 1952 peruskartan mukaan kaikki 1800-luvun niityt ovat

Kuva 3. Torpan pihapiiri lähiympäristöineen vuonna 1815 (Barck) ja keskeisiä maastossa GPS-paikannettuja jäänneksiä kartalle asemoituna. Kuvankäsittely: P. Maaranen.

torpan pihapiirin ympäristössä peltoa (Peruskartta 1952). Peltojen yhteydessä on uusi rakennus, ja torpparin pihapiiri rakennuksineen on siirtynyt aiempaa idemmäksi eli kalliote-rassilta kallion laelle. Nämä muutokset ovat tapahtuneet vuoden 1899 jälkeen ja vuoden 1949 ilmakuvaan ottamiseen mennessä (Ilmakuva 1949). Vuoden 1959 ilmakuvaan mukaan pellot ovat ilmeisesti jo viljelemättä, ja vuoden 1967 peruskartan perusteella ne ovat jääneet pysyvästi käytöstä, sillä karttamerkinnän mukaan niillä kasvaa nuorta kuusta (Ilmakuva 1959; Peruskartta 1967). Kaikki rakennukset on purettu vuoden 1982 peruskartan laatimiseen mennessä, ja pelloilla kasvaa karttamerkintöjen perusteella jo varttuneempaa kuusikkoa (Peruskartta 1982).

Karttojen ja ilmakuvien antaman tietojen perusteella voitiin todeta, että Västanbackan pellot ja niityt raivattiin metsämaalle ilmeisesti vain noin muutamassa kymmenessä vuodessa 1700–1800-luvun taitteen tienovilla. Reilu 150 vuotta myöhemmin tämä maatalousmaisema alkoi muuttua takaisin metsämaiseksi, tarkemmin noin 1960-luvulta alkaen. Maiseman muutokset kytkeytyivät selkeästi ihmisen toimintaan, eli erilaisen maankäytön tarpeisiin ja niiden synnyttämiin visuaalisesti havaittaviin vaikutuksiin ympäristössä.

Västanbackan esihistoriaa

Västanbackan torpan alue havaittiin metallinetsimellä löydetyn ja rautakautisena pidetyn esinelöydön selvittämisen yhteydessä (Maaranen 2020b: 2–3). Esinelöytö oli pronssista valettu pyöreä ja puhkonainen solki, hela tai koristelevy. Sille tunnettiin löytöhetkellä yksi vastine (KM 9981), joka oli löydetty viljelyssä olevalta pellolta Salon Perniön Paarskylästä vuonna 1934 (Salmo 1934). Vastine oli tuolloin arvioitu mahdollisesti itävenäläiseksi esineeksi. Kivikoski (1973: 32 abb 103, Tafel 13) oli sittemmin ajoittanut esineen roomalaisaikaan tai kansainvaellusajan alkuun.

Tarkastuksessa Västanbackan esineen löytöpaikan todettiin olevan pienialaisella ja turvetta kasvavalla vanhalla pellolla pelto-ojan tai vanhan luonnollisen vesiuoman varressa. Paikan havainnoinnin ja kairatutkimuksen perusteella esine tulkittiin aluksi irtolöydöksi, eli se vaikutti kulkeutuneen muualta löytöpaikalleen. Lähiympäristöä tarkastellessa havaittiin kuitenkin muutaman kymmenen metrin päässä mahdollinen kivilatomus pellon keskellä olevan matalan kalliokumpareen päällä (Kuva 4). Latomus oli suuremmista ja pienemmistä kivistä koostuva, noin 4 x 4 m kokoinen epämääräinen jäännös, jossa oli havaittavissa nelisivuista muotoa. Osa kivistä vaikutti olevan pellon raivauksessa paikalle kasattuja, mutta kiveyksen keskeltä suurten kivien alta syvältä tuli kuitenkin kairatessa voimakkaan nokista maata kahdesta eri paikasta. Tarkastuksessa arvioitiin, että nokimaa voisi viitata polttohautaamiseen.

Historiallisten karttojen tarkastelun perusteella esineen löytöpaikalla ja mahdollisen latomuksen sijaintipaikalla ei näyttänyt olleen rakennuksia. Vuosien 1949 ja 1951 ilmakuviissa sijaintipaikan tienovilla oli kuitenkin melko suuri ja suorakaiteen muotoinen rakennus, ilmeisesti lato (Ilmakuva 1949; 1951). Tämä rakennus oli purettu vuoden 1959 ilmakuvaan ottamiseen mennessä (Ilmakuva 1959). Mahdolliseksi latomukseksi arvioitu jäännös ei ollut vaikuttanut tarkastuksen yhteydessä rakennuksen perustukselta. On silti mahdollista, että latomuksen sijaan kyse olisikin perustuksesta, joka olisi vaurioitunut esimerkiksi rakennuksen purkamisen yhteydessä. On myös mahdollista, että rakennus olisi tehty aiemmin paikalla jo olleen latomuksen viereen tai päälle, tai latomuksen kiviä olisi käytetty rakennuksen perustuksen osana muuten. Kairaustulokset eivät viitanneet siihen, että nokimaa olisi syntynyt kivien alle rakennuspalon vuoksi. Nokimaa voisi kuitenkin liittyä myös alueen historiallisen pellon raivaamiseen sen sijaan, että se ilmentäisi esihistoriallista hautaamista.

Kuva 4. Mahdollinen rautakautinen latomus peltojen ympäröimällä kalliolla. Kuva: P. Maaranen, Museovirasto, 2019.

Västanbackan esineen löytöpaikan tarkastelussa huomioitiin myös noin 500 metriä kaakkoon Norrbackassa (1000037579) olevat tarkemmin ajoittamattomat kivilatomukset, jotka on rakennettu peltojen äärellä oleville kalliolle (Maaranen 2020a: 2). Kyseessä voivat olla Norrbackan torpan ja myöhemmän tilan pellonraivaukseen liittyvät jäännökset. Jotkin latomuksista muistuttavat kuitenkin luonteeltaan ja sijainniltaan hieman meren läheisyydessä olevia roomalaisajan hautalatomuksiksi arvioituja kivirakennelmia Pyhtään Strukankalliolla (624010022) Kymenlaakson rannikolla. Norrbackan kalliolla olevien latomusten viereisille pelloille on menneisyydessä muodostunut muinainen merenlahti, joka on ollut yhteydessä mereen vielä pronssikaudella. Lahti on kuroutunut irti merestä ilmeisesti

noin ajanlaskun taitteessa. Västanbackan löytöpaikan ohitse kulkeva vesiuoma virtaa edelleen Norrbackan peltojen ojien kautta mereen.

Västanbackaa koskevien maastohavaintojen ja muiden tietojen perusteella voi todeta, että vanhemman rautakauden esine ja mahdollinen nelisivuinen latomus sopisivat ajoituksellisesti hyvin yhteen. Nelisivuisia vanhemman rautakauden hautalatomuksia polttohautoineen ja hauta-antimineen tunnetaan nimittäin Raaseporissa Karjaan ja Tenholan sekä Salossa Perniön seudulta (esim. Cleve 1933: 8–10; Meinander 1973: 146). Tulkintaa vanhemman rautakauden hautapaikasta Västanbackassa ei voi kuitenkaan pitää varmana. Maastossa havaittu kivirakenteen jäännös saattaa olla rautakautisen latomuksen sijaan historiallisen rakennuksen perustus, joka on

vaurioitunut jostakin syystä, ja jonka päälle on myöhemmin kasattu kiviä pelolta viljelyn yhteydessä.

On mahdollista, että esihistoriallisena pidetty esine on kulkeutunut Västanbackassa löytöpaikalleen esimerkiksi historiallisen ihmistoiminnan vaikutuksesta. Lisäksi on mahdollista, että esine ajoittuikin historialliseen aikaan. Salon ja Västanbackan lisäksi vastaavan kaltainen esine on sittemmin löytynyt Nousiaisista (Maaranen 2022), ja kaikissa tapauksissa kyse on peltolöydöstä. Salon esineen ajoitus perustuu Ruotsin Jävren löytöön, joka ei ole suora esineen vastine (vrt. Hellman 1937: 89). Salon, Västanbackan ja Nousiaisten löytöjen tarkemman selvittämisen yhteydessä todettiin, että esinetyypin ajoitusta ja tarkoitusta ei voi ainakaan toistaiseksi luotettavasti varmistaa (Maaranen 2022: 1–4).

Muutamia johtopäätöksiä

Västanbacka sijaitsee Sällvikin mailla, joka oli alun perin keskiajalla syntynyt kylä ja jota koskeva vanhin lähde on vuodelta 1448 (DF 2767). Talonpoikien tilojen lisäksi kylässä oli keskiajalla myös rälssin hallussa olevaa maata, ja vuonna 1552 Sällvikissä oli vielä neljä ja 1700-luvun alussa kaksi tilaa (Asutuksen yleisluettelo; Kerkkonen 1964: 260, 271, 307–308; Koskull 1966: 27–28, 93). Vuonna 1751 Sällvikin mailla tiedetään olleen kolme torppaa ja 1790-luvulla seitsemän (Nordström & Nordström 1966: 116, 118). Yksi torpista oli Västanbacka, joka syntyi ilmeisesti 1700-luvun lopulla; kirkonkirjojen antaman tiedon perusteella todennäköisimmin 1790-luvulla (Pohjan seurakunta). Näin Västanbackan synty vaikuttaa olevan luontevassa yhteydessä maaseudun 1700-luvun väestönkasvuun ja torppien perustamiseen.

Västanbackan pellot ja niityt raijattiin metsiin ja soisille maille. Laakson alavimmat ja kosteimmat alueet muodostivat niittymaita, kun taas korkeammilla ja täten kuivemmilla mailla oli peltoja. Peltojen ja

niittyjen määrä säilyi jokseenkin samana 1800-luvun ajan, minkä voi arvioida johtuvan muun muassa teknisesti samankaltaisena jatkuneesta maatalouden harjoittamisesta. Tilan työt tehtiin eläin- ja ihmisvoimin, minkä vuoksi niityiltä saatavaa rehua tarvittiin työeläimille, mutta myös lannan tuotannon turvaamiseksi. Lannalla puolestaan ravittiin pellot, jotta niiden viljan tuottokyky säilyi. Västanbackan laaksossa kaikki maatalouden harjoittamisen kannalta suotuisa maa-ala oli ilmeisesti raivattu käyttöön suhteellisen nopeasti, viimeistään 1810-luvulle tultaessa. Näin muotoutui pienipiirteinen maatalousmaisema peltoineen, niittyineen ja laitumineen, jota voi pitää monimuotoisena niin visuaalisesti kuin ekologisesti.

Maatalousmaiseman muutos Västanbackan laaksossa alkoi 1900-luvun alkuvuosikymmeninä, mutta sen tarkkaa ajankohdtaa ei saatu tutkimuksessa selville. 1940-luvun loppuun tultaessa niityt oli kuitenkin kynnetyt jo pelloiksi ja maisemallinen monimuotoisuus oli vähentynyt. Tämä voi kertoa merkittävästä muutoksesta maatalouden harjoittamisessa, mikä liittyi todennäköisesti Suomen alueen maatalouden yleiseen modernisoitumiseen 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Modernisoitumiseen liittyi niin teknisiä innovaatioita, kuin uusia jalostettuja viljelyslajikkeita (Anttila 1976: 34–37). Lisäksi muutos voi liittyä keinolannoitteiden käyttöön ja koneelliseen viljelyyn, jotka alkoivat yleistyä Suomen alueella toisen maailmansodan jälkeen (vrt. Granberg 2004: 141–143; Niemelä 2004: 219–221).

Vuoden 1967 yleiskartan mukaan Västanbackan pellot kasvoivat nuorta kuusta. Näyttääkin siltä, että pellot alkoivat metsittyä vuoden 1959 ilmakuuvan ottamisen jälkeen. Suhteellisen nopea metsittyminen voi viitata siihen, että pellot metsitettiin tietoisesti. Peruskarttojen antaman tiedon perusteella Västanbackan torppari ei ollut lunastanut vuokratilaansa itsenäiseksi Sällvikistä lain suomien mahdollisuuksien puitteissa, toisin kuin esimerkiksi läheisen Norrbackan torp-

pari oli tehnyt (vrt. Laki 1918; Rasila 1970: 11–12). Tämä oli ehkä yksi syy siihen, että Västanbackan tilan viljely ja asuminen päättyivät 1900-luvun kuluessa.

Västanbackan torpan maatalousmaat olivat erossa Sällvikin muista peltomaista ja siten todennäköisesti kartanon maankäytön näkökulmasta hankalia viljellä. Ne olivat todennäköisesti myös liian kosteita ja pienialaisia viljeltäviksi modernisoituvan maatalouden näkökulmasta. 1960-luvulta lähtien maanviljelijät metsittivät peltojaan, jos ne eivät soveltuneet maataloustuotantoon esimerkiksi kosteamman maaperän tai pienen alan vuoksi (esim. Robinson 1990: 25–29; Furuseth 1992: 21–24). Näin todennäköisesti tapahtui Västanbackassakin, jonka laakso kasvoi 2010-luvulla jo varttunut-

ta, harvennuskelpoista kuusimetsää (Kuva 5). Metsäkasvillisuus oli vallannut maiseman, eikä laaksossa ollut havaittavissa enää maatalouden harjoittamiseen liittyviä kasvilajeja.

Lopuksi

Västanbackan torpan alue muodosti tutkimuksen näkökulmasta selkeän kokonaisuuden, jonka historia oli jäljitettävissä maastossa, erikaisilta kartoilta, ilmakuvista ja kirjallisista lähteistä. Se oli muutamista metsätalouden harjoittamisen yhteydessä syntyneistä vaurioista huolimatta suhteellisen hyvin säilynyt. Torppa perustettiin viimeistään 1790-luvulla ja sen paikka oli kartta- sekä ilmakuvatietojen

Kuva 5. Västanbackan torpan peltoaluetta ja vanha pelto-oja. Kuva: P. Maaranen, Museovirasto, 2019.

mukaan asuttu ja viljelty ainakin 1950-luvulle asti. Maatalouden voimakkaasti muokkaama maisema muuttui 1900-luvun puolivälin jälkeen takaisin metsämaisemaksi vain noin 60 vuodessa. Näin Västanbackan historian tarkastelu auttoi ymmärtämään paremmin maatalouteen kytkeytyvän maiseman muutosta ja sen aikajanaa, sekä maatalouteen liittyvien jäännösten ikää ja ikäämistä.

Tutkimuksen teon yhteydessä nimeen Västanbacka ilmeni liittyväksi myös tarina, joka kytki paikan ajatuksellisesti keskiaikaan. Raaseporin käskynhaltija Abraham Persson omisti maata keskiajalla Sällvikin kylässä ja hän oli merkittävä henkilö Raaseporin alueella. On arvioitu, että Abrahamin tytär olisi ollut Kristiina Abrahamsdotter, johon kuningas Kaarle Knuutinpoika Bonde tutustui Raaseporin linnassa asuessaan. Heidät vihittiin myöhemmin vuonna 1470 Ruotsissa kuninkaan sairastaessa. (Kerkkonen 1964: 307; Rask 1991: 63; Gadd 2009: 7–9, 26, 32, 107, 141–148.) Tutkimuksen teon yhteydessä ilmeni, että joissakin yhteyksissä on esitetty Kristiinan syntymän tai varttumisen olleen kytköksissä Sällvikin ulkotilaan, ja tämä tila on jopa nimetty Västanbackaksi (Lindberg 2011; Fagerstedt & Kvarnström 2009).

Abraham Persson on historiallisesti tunnettu keskiaikainen henkilö ja yksi Sällvikin kylän maanomistajista. Lisäksi Kristiina Abrahamsdotter ja Kaarle Knuutinpoika Bonde elivät Raaseporin linnassa ja myöhemmin Ruotsissa sekä avioituivat. Oletusta Kristiinan isästä tai tarinaa syntymäpaikasta ja sen nimestä ei kuitenkaan voi todentaa. Västanbackankaan olemassaoloa keskiajalla ei voi tutkimuksessa käytettyjen aineistojen tai maastohavaintojen perusteella todistaa. Västanbackaan sitoutuvan tarinan voi kuitenkin tulkita liittyvän omalla tavallaan eteläisen Suomen maaseudun asutuksen muotoutumiseen. On nimittäin mahdollista, että jotkin 1700–1800-lukujen torpista Sällvikissäkin perustettiin aiemmin keskiajalla tai uuden ajan alussa asuttujen tilojen paikoille (vrt. Suhonen 2013: 24, 28, 37, 41, 43; Skrubbeltrang 1964: 176).

Västanbackan tapaustutkimus valotti torppa-asutusta ilmiönä ja sen vaikutuksia ympäristöön ja maisemaan. Vastaavan kaltaisia torppa-asutuksia raivattiin eteläisimmässä Suomessa maatalouden harjoittamisen kannalta vähänkin sopiviin paikkoihin metsäalueilla 1700-luvulta alkaen enenevässä määrin. Maatalouden vaikutuksesta maisema muuttui näiden torppien ympäristössä pienipiirteisemmäksi ja mosaiikkimaisemmaksi. Erilaisten maisemanpiirteiden rajalle syntyneet vyöhykkeet lisäsivät kasvi- ja eläinlajien näkökulmasta ekologisten lokeroiden määrää. Tällaista maisemaa voi pitää siten sekä visuaalisen maiseman että luonnon näkökulmasta monimuotoisena. Maiseman ja maankäytön tutkimuksen näkökulmasta Västanbackan torpan muodostama maankäyttöyksikkö olikin eräänlainen ”laboratorio”, jonka puitteissa oli mahdollista tarkastella maankäytön vaikutuksia ympäristöön tarkemmin, yksittäisen tilan tasolla.

Bibliografia

Arkistolähteet

- Asutuksen yleisluettelo. Asutuksen yleisluettelot, Pohja, Kisko 1540–1559. Kansallisarkisto, Astia. <<https://astia.narc.fi/uusiastia/viewer/?fileId=6292894289&aineistoId=3615950658>> (Luettu 26.3.2022)
- Barck, S. Fr. 1815. *Charta öfver Sällviks Gård Ägor uti Pojo Socken Raseborgs Wästra Härad Nylands Län*. Maanmittaushallitus, Maanmittaushallituksen uudistusarkisto, Pohja, Sällvik, Karta rägångsprotokoll och egobeskrifning 1815–1815 (B41a:22/1-5). Kansallisarkisto, Astia. <<https://astia.narc.fi/uusiastia/viewer/?fileId=4632665759&aineistoId=2530072401>> (Luettu 19.3.2022)
- Cleve, N. 1933. *Inventering av fasta fornlämningar i Karis s.n. sommaren 1931*. Tutkimusraportti. Museoviraston arkisto.
- DF 2767. *Karl Knutsson, 3.9.1448, Borgholm Slott*. Kansallisarkisto, Diplomatarium Fennicum. <<http://df.narc.fi/document/2767>> (Luettu 26.3.2022)
- Fagerstedt, G. & Kvarnström, T. 2009. *Tidsresa, Raseborgs Slott år 1438. Projektet Alla tiders Raseborg – Det förflutna som vision för framtiden*. Käsikirjoitus. Tammisaaren museo & Helsingin yliopisto.
- Ilmakuva 1949*. Ilma- ja ortokuvat, Historialliset ilmakuvat. Maanmittauslaitos, Paikkatietoikkuna, Geodata portal. <<https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/?lang=fi>> (Luettu 19.3.2022)
- Ilmakuva 1951*. Ilma- ja ortokuvat, Historialliset ilmakuvat. Maanmittauslaitos, Paikkatietoikkuna, Geodata portal. <<https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/?lang=fi>> (Luettu 19.3.2022)
- Ilmakuva 1959*. Ilma- ja ortokuvat, Historialliset ilmakuvat. Maanmittauslaitos, Paikkatietoikkuna, Geodata portal. <<https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/?lang=fi>> (Luettu 19.3.2022)
- Järnefelt, N. 1889. *Sällvik Gårds Ägor uti Pojo socken Raseborgs västra härad och Nylands Län*. Maanmittaushallitus, Maanmittaushallituksen uudistusarkisto, Pohja, Sällvik, Storskiiftskarta och handlingar 1899–1899 (B41a:22/6-12). Kansallisarkisto, Astia. <<https://astia.narc.fi/uusiastia/viewer/?fileId=4632665907&aineistoId=2530072587>> (Luettu 19.3.2022)
- Maaranen, P. 2020a. *Raasepori Norrbacka (1000037579)*. *Kivilatomusten tarkastuskertomus*. Tarkastusraportti 20.1.2020. Museoviraston sähköinen arkisto, MV/38/05.04.01.00/2020.
- Maaranen, P. 2020b. *Raasepori Västanbacka (1000037495)*. *Kivilatomuksen ja rautakautisen löytöpaikan tarkastus*. Tarkastusraportti 10.1.2020. Museoviraston sähköinen arkisto, MV/22/05.04.01.00/2020.
- Maaranen, P. 2020c. *Raasepori Västanbacka Torp (1000037496)*. *Historiallisen ajan torppapaikan tarkastus*. Tarkastusraportti 10.1.2020. Museoviraston sähköinen arkisto, MV/21/05.04.01.00/2020.
- Maaranen, P. 2022. *Nousiainen Pappila (1000030849)*. *Ilmoitus ja selvitys irtaimesta muinaisesineestä*. Raportti 11.6.2022. Museoviraston sähköinen arkisto, MV/4/05.04.01.01/2022.
- MMA 18 Pohja. *MMA 18 Pohja Ibt* 36/- - 36: Poh 10:1-6. Geometrisk Afrihning öfver Sällwijk Byež ägor uti Pojo Sochen och Rassborgz ... Wästre Herad. Sällvik*. 6 karttapiiirrosta. Maanmittausarkistojen mittauskonseptit (kokoelma), Ib. Karttakonseptit, Ibt*, Maanmittauskarttakonsepteja Pohjasta. Kansallisarkisto.
- Salmo, H. 1934. *KM 9981, Perniö, Paarskylä*. Muinaiskalupäiväkirja. Museoviraston arkisto.
- Peruskartta 1952. *Peruskartta 2014 01 Ekenäs, mittakaava 1: 20 000*. Puolustusvoimain pääesikunnan topografinen arkisto, Maanmittauslaitoksen kivipaino. Maanmittauslaitos, Vanhat painetut kartat. <<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/?lang=fi>> (Luettu 19.3.2022)
- Peruskartta 1967. *Peruskartta 2014 01 Ekenäs, mittakaava 1: 20 000*. Maanmittauslaitoksen topografinen toimisto, Maanmittauslaitoksen kivipaino. Maanmittauslaitos, Vanhat painetut kartat. <<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/?lang=fi>> (Luettu 19.3.2022)
- Peruskartta 1982. *Peruskartta 2014 01 Ekenäs, mittakaava 1: 20 000*. Maanmittauslaitos, Maanmittauslaitoksen karttapaino. Maanmittauslaitos, Vanhat painetut kartat. <<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/?lang=fi>> (Luettu 19.3.2022)

Pitäjänkartta 2014 01 Pohja. Maanmittaushallitus, Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto, Pitäjänkartasto, Pohja (2014 01 Ia.* -/- -). Kansallisarkisto, Astia. <<https://astia.narc.fi/uusiastia/viewer/?fileId=5715051931&aaineistoId=2384060813>> (Luettu 19.3.2022)

Pohjan seurakunta. Pää- ja rippikirjat. Pohjan seurakunnan arkisto, Rippikirjat 1743-1756 & 1794-1799. Kansallisarkisto, Astia. <https://astia.narc.fi/uusiastia/kortti_aaineisto.html?id=1166000693> (Luettu 26.3.2022)

Senaatin kartasto. 1872. *Senaatinkartasto Рядъ V Луцмъ 22, Uudenmaan lääninä, Raaseporin läntistä Kihlakuntaa 109 0446 virstaa, 1872 vuoden mittaus*. Maanmittaushallitus, Maanmittaushallituksen historiallinen kartta-arkisto, Senaatin kartasto, [Pohja] (V 22). Kansallisarkisto, Astia. <<https://astia.narc.fi/uusiastia/viewer/?fileId=5978727381&aaineistoId=2388135468>> (Luettu 19.3.2022)

Topografikartta. 1872. *Topografikartta Rivi V Lehti 22, Uudenmaan lääninä, Raaseporin läntistä kihlakuntaa 124,56 km², mittakaava 1: 21 000, 1872 vuoden mittaus*. Karttakokoelmat, Topografikarttojen kokoelma, Venäläiset topografikartat 1:21 000, [Pohjanlahti] (V 22). Kansallisarkisto, Astia. <<https://astia.narc.fi/uusiastia/viewer/?fileId=6263625820&aaineistoId=1544617038>> (Luettu 19.3.2022)

Verkkoaineistot

GTK 2021. Maaperä 1: 20 000 / 1: 50 000. Geologian tutkimuskeskus, Maankamara. <<http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>> (Luettu 19.3.2022)

Lindberg, J. 2011. Karl Knutsson. Uppslagsverket Finland -verkkojulkaisu, Svenska folkskolans vänner rf. Schildts förlags Ab, 2009–2012. <<https://www.uppslagsverket.fi/sv/sok/view-170045-KarlKnutsson>> (Luettu 19.3.2022)

Tutkimuskirjallisuus

Alanen, T. & Kepsu, S. 1989. *Kuninkaan kartasto Suomesta 1776–1805 = Konungens kartverk från Finland*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 505. Helsinki: SKS.

Anttila, V. 1976. The Modernisation of Finnish Peasant Farming in the late Nineteenth and early Twentieth Centuries. *Scandinavian Economic History Review* 24(1): 33–44. DOI: 10.1080/03585522.1976.10407832.

Furuseth, O. 1992. Uneven Social and Economic Development. I. R. Bowler, C. R. Bryant & M. D. Neillis (toim.) *Contemporary Rural Systems in Transition, Volume 2, Economy and Society*: 17–28. CAB International. Melskham: Redwood Press Ltd.

Gadd, P. 2009. *Frillor, fruar, herrar – en okänd kvinnohistoria*. Falun: Scandbook.

Granberg, L. 2004. Tuotannon kasvun vuosikymmenet. P. Markkola (toim.) *Suomen maatalouden historia III. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 914: 3: 141–186. Helsinki: SKS.

Harju, E.-S. (toim.) 2012. *Kuninkaan kartasto Etelä-Suomesta 1776–1805*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1373. Helsinki: SKS.

Harju, E.-S. & Lappalainen, J. (toim.) 2011. *Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1296. Helsinki: SKS.

Hannula, M. & Viherheimo, A. (toim.) 1948. *Emännän tietokirja, uudistettu laitos, 1. osa, Aaltopahvi – Kattila*. Porvoo: WSOY.

Hellman, B. 1937. *Norrlands handels- och kulturförbindelser under järnåldern fram till vikingatiden*. Ångermanland-Medelpad: Årsbok för Västernorrlands läns hembygdsförbund 1937(5): 78–96.

Karsvall, O. 2013. Retrogressiv metod. En översikt med exempel från historisk geografi och agrarhistoria. *Historisk tidskrift* 133.3, 2013: 411–435.

Kerkkonen, G. 1964. Keskiaika ja 1500-luku. *Pohjan pitäjän historia 1*: 249–351. Pohja: Pohjan kunta.

Kivikoski, E. 1973. *Die Eisenzeit Finnlands, Bildwerk und Text, Neuauflage*. Helsinki: Finnische Altertumsgesellschaft.

- Koskull, W. von. 1966. *1600-luku ja 1700-luvun ensi vuosikymmenet. Pohjan pitäjän historia* 2. Pohja: Pohjan kunta.
- Laki 1918. *Laki vuokra-alueiden lunastamisesta (135/1918). Annettu Helsingissä, 15 päivänä lokakuuta 1918.* Suomen asetuskokoelma N:o 135. Suomen asetuskokoelma vuodelta 1918: sisältää numerot 1-190 ynnä ajanlunnumukaisen rekisterin ja aakkosellisen hakemiston. Helsinki: Valtioneuvoston kirjapaino.
- Meinander, C. F. 1973. Brobackan pyöreä solki. *Suomen Muinaismuistoyhdistyksen Aikakauskirja* 75: 146–151.
- Niemelä, J. 2004. Hevosista traktoreihin – lannasta väkilannoitteisiin. P. Markkola (toim.) *Suomen maatalouden historia III. Suurten muutosten aika. Jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 914: 3: 187–230. Helsinki: SKS.
- Nordström, G. & Nordström W. E. 1966. *1700-luvun jälkimmäiset vuosikymmenet ja 1800-luku. Pohjan pitäjän historia* 3. Pohja: Pohjan kunta.
- Rasila, V. 1970. *Torpparikysymyksen ratkaisuvaihe: Suomen torpparikysymys vuosina 1909–1918: yhteiskuntahistoriallinen tutkimus.* Historiallisia tutkimuksia 81. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Rask, H. 1991. *Snappertuna: en kustbygds hävder. Del I. Forntid-1809. Med ett bidrag av Knut Drake.* Ekenäs: Snappertuna sockenhistoria kommitté.
- Robinson, G. M. 1990. *Conflict and Change in the Countryside: rural society, economy and planning in the development world.* London: John Wiley & Sons Ltd.
- Skrubbeltarang, F. 1964. The history of the Finnish peasant. *Scandinavian Economic History Review* 12(2): 165–180. DOI: 10.1080/03585522.1964.10407642.
- Suhonen, V.-P. 2013. Torpat – Itä-Uudenmaan maaseudun arkeologian bulkkitavaraa? *SKAS* 3/2013: 24–48.
- Päivi Maaranen (FT) toimii erikoistutkijana Museovirastossa.
paivi.maaranen@museovirasto.fi